

Proč se říká, že chléb je Boží dar?

Why oneself says, that bread is godly donation?

Václav Dlabáček

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta
Univerzita třetího věku: SoLiLL 2001

Souhrn:

Namáhavá práce zemědělců při obdělávání půdy a těžké podmínky pekařů při výrobě chleba.

Klíčová slova:

Zemědělství, sklizeň obilí, pekaři, pekárny, chléb.

Summary:

Toil farmers at soil cultivation and hard baker's conditions at bread production.

Key words:

Agriculture, harvest, corn, baker, bakery, bread.

Bochník chleba

Ten bochník chleba s kůrkou hnědobílou,
který peče pekař z mouky obilných klasů,
je jídlem lidstva, které nepřeje se,
ač zrod má už v časech pravěkých.
I když zub času mnohé ohlodalo
co z dávna vzešlo, dávno shnilo zmarem,
ten bochník chleba s kůrkou hnědobílou
co lidstvo bude, bude Božím darem.

Nardes

Dnes, když je ve vyspělých zemích široká nabídka chleba v mnoha druzích za přijatelné ceny a každý si může vybrat podle své chuti, ani si neuvědomujeme jak, složitá a namáhavá byla v minulých stoletích cesta k získání surovin a samotné výrobě chleba. K tomu, aby měl člověk potřebné suroviny na výrobu chleba, musel vynaložit mnoho a mnoho dřiny. Pro rodinu zemědělce, pro zemědělské dělníky i sezónní pomocníky to znamenalo práci od svítání do setmění s velmi primitivními pracovními prostředky při obdělávání půdy, osévání i při výmlatu obilí. Již jen z mládí máme v paměti obrázek hospodáře za pluhem taženým koňmi nebo kravkami, koňské povozy svázející snopy obilí. Také výmlaty obilí cepy patří hodně vzdálené minulosti.

Ani sebevětší dřina a poctivá práce nepomohla, když se dostavila nepřízeň počasí, živelná pohroma či neúroda, které zemědělec nemohl ovlivnit. Proto hledal pomoc u Boha.

Neúroda obilí měla za následek nedostatek chleba a zvýšení jeho ceny. Chléb byl hlavní potravinou zejména v chudých rodinách, jeho nedostatek přinášel hlad, hladomory a další tragické následky.

Velice namáhavá byla i práce při výrobě chleba. U pekaře se pracovalo hlavně v noci. Pracovní doba byla 15, 16 i 18 hodin denně. Pracovalo se sedm dní v týdnu. Práce začínala v neděli v odpoledních hodinách. V některých pekárnách měli tovaryši a pekařští dělníci velice špatné pracovní podmínky. Svobodní, kteří neměli vlastní byt nebo podnájem, spávali v pekárně na zemi, na peci a nebo za pecí. Jen někteří mistři měli pro dělníky postele a samostatné místnosti.

Určit přesněji, kdy se stalo pečení chleba řemeslem, ať již ve světě nebo u nás, je velice obtížné. Historické prameny vzniku pekařského řemesla jsou značně odlišné.

Prvé historické zprávy o pekařském řemesle u nás jsou v Kosmově kronice v 11. století, kde mezi řemeslníky v Čechách jsou jmenováni i pekaři. Postupnou specializací vzniklo samostatné pekařské řemeslo.

Proces specializace řemeslné výroby pokračoval i ve 14. století. Vytvářeli se zájmové organizace místních řemeslníků - cechy. V Čechách byl první pekařský cech založen roku 1338 v Netolicích.

Mechanizace do výroby chleba probíhala jen velmi pomalu. Začátkem 19. století vznikají první mísící stroje na těsto nejprve na ruční pohon, později s využitím elektrické energie. Později se zkonstruovali stroje na prosévání mouky. Velice náročná a namáhavá práce byla u peci se sálavým teplem.

Dnes jsou velké pekárny vybaveny plně automatizovanými výrobními linkami, u kterých mohou pracovat i ženy. Technika odstranila namáhavou práci také v malých pekárnách. Moderní stroje využívají i zemědělci při obdělávání půdy. Stroje odstranily namáhavou práci a dřinu při výrobě chleba, přesto však chléb zůstává a po mnoho dalších generací ještě jistě zůstane, tou nejdůležitější potravinou.

Při hledání odpovědi na otázku **Proč se říká, že chléb je Boží dar** jsem vycházel z výstupů dotazníkového šetření na téma Chléb jako hodnota v komplexu času, prostoru a kultury. Dotazník je součástí výzkumného úkolu, na kterém pracovali studenti U3V, kteří se zapojili do evropského vzdělávacího programu SoLiLL.

Celkem bylo osloveno 427 starších lidí, 269 žen a 158 mužů. Průměrný věk oslovených byl 78,4 let.

V mém vlastním výzkumném souboru (H/21-37) bylo osloveno 17 osob, z toho 8 žen ve věku 61 až 82 let a 9 mužů ve věku 61 až 78 let.

Na položenou otázku (č. 30) **Proč se říká, že chléb je Boží dar** odpověděli dotazovaní (427) následovně. Odpovědi jsou uvedeny v tabulce č. 1:

Tab. č. 1

Odpověď	Celkový výzkum		Vlastní výzkum	
	Počet odpovědí	Počet odpovědí %	Počet odpovědí	Počet odpovědí %
A: chléb je spojován s Bohem (víra, Bible, modlitba)	219	51	8	47
B: je to přirovnání (chléb a Boží dar)	90	21	2	12
C: nevím, říká se to, ale nevím proč	62	15	6	35
D: to už neplatí, neříká se to již dnes	17	4	1	6
E: bez odpovědi	39	9	-	-

Náboženství a víra, zejména křesťanství ovlivnily hodnotovou orientaci lidí obecně, nevyjímaje hodnotu chleba. Je ale zároveň s podivem, že 15% respondentů v celkovém výzkumu a téměř 35% ve vlastním souboru zaznamenává, že chléb je božím darem, ale že jim není známo, proč. Uvádí, že k chlebu přirovnání Boží dar jednoduše patří. Jedna žena se domnívá, že dnes lidé chléb s vírou ani náboženstvím dnes už nespojují.

Starší a staří lidé mají chléb v úctě. Na otázku (č.3) **Proč se o chlebu mluví převážně s úctou** se hluboce zamýšleli. Celkem 427 respondentů uvedlo 466 odpovědí, 13 odpovědělo, že neví, jak to říci, jak správně odpovědět (celkem bylo získáno 477 odpovědí). Ve vlastním výzkumu uvedlo 15 respondentů jednu odpověď, tři respondenti odpověděli „nevím“.

Tab. č. 2

Odpověď	Celkový výzkum		Vlastní výzkum	
	Počet odpovědí	Počet odpovědí %	Počet odpovědí	Počet odpovědí %
A: je v něm uložena práce	95	20	-	-
B: je to základní pokrm	139	29	6	35
C: úcta ke chlebu se předává z pokolení na pokolení	64	14	3	18
D: chléb je spojen s vírou, modlitbou (Bohem)	131	27	2	12
E: protože si to zaslouží	35	7	4	23
F: nevím	13	3	2	12

Úctě ke chlebu zkoumá i otázka (č. 29) **Víte o tom, že se nad chlebem před zakrojením dělal (dělá) křížek?** 423 odpovědí, (jen čtyři dotazovaní – 1% na otázku neodpověděli) v celkovém výzkumu a všech 17 odpovědí v mém výzkumu je výrazem toho, že spojení

chleba s rituálem jeho křížkování zůstává v paměti těchto lidí uchováno. Dokládají to údaje uvedené v tabulce č. 3.

Tab. č. 3

Odpověď	Celkový výzkum		Vlastní výzkum	
	Počet odpovědí	Počet odpovědí %	Počet odpovědí	Počet odpovědí %
A: ano, tradice	281	66	8	47
B: ano, ze zvyku	106	25	3	17
C: ne	13	3	1	6
D: nevím	23	5	5	30
E: neodpovědělo	4	1	-	-

Rozdíly (%) mezi celkovými výsledky a výsledky vlastního výzkumu nejsou u výše uvedených odpovědí na položené otázky významné. Promítají se do nich však proměnné jako je místo (území), kde dotazovaní žijí a kam se případně ve vzpomínkách vracejí, jejich věk, sociální postavení a životní styl. Čtrnáct ze sedmnácti dotazovaných respondentů pocházelo z menších příhraničních měst, a to z Českého Krumlova, Kaplice, Borovan, Jindřichova Hradce, Dačic a Třebíče. Ze sedmnácti dotazovaných osob bylo devět středoškoláků, šest vyučených lidí, dvě ženy se základním vzděláním. Nikdo z nich nezažil osobně ve svém životě nedostatek chleba, i když byla období, kdy bylo chleba málo a muselo se s ním velmi dobře hospodařit. Velkou hodnotu měl chléb pro všechny v době války. Bídu spojenou s výrazným nedostatkem chleba nezažili, na období hladu vzpomínali hlavně jejich rodiče a prarodiče.

Zamýšlíme-li se nad tím, proč je chléb považován za Boží dar, je třeba vrátit se do vzdálené minulosti. S první zmínkou o chlebu se setkáváme v bibli při popisu scény vyhnání Adama a Evy z ráje pro porušení slibu, že nebudou jíst ze zapovězeného stromu poznání: „V potu tváře své chléb jísti budeš.“ O chlebu se dočteme již v I., III. i V. knize Mojžíšově. Od dávných dob se lidé obraceli s prosbou v modlitbě na Boha o bohatou úrodu i o chléb a modlitbou za chléb Bohu děkovali.

V „Mudrosloví národu slovanského v příslovích“ F. L. Čelakovského se praví, že pot je první vláhou chlebu. V chlebu je uložena namáhavá a poctivá lidské práce. Také naši respondenti se vyjadřovali o chlebu s úctou a vážností. Jen ve zcela výjimečném případě by se mohl někdo bez chleba obejít.

Z vlastní zkušenosti víme, že stačí jen krátký pobyt v cizině a těšíme se domů na chvíli, kdy si zakrojíme krajíc z bochníku chleba, na který jsme celý život zvyklí. Máme rádi náš český chléb.

Literatura:

Petráň J. *Dějiny hmotné kultury*. Praha : SPN 1985.

Staněk J. *Ukrojte si u nás*. Praha : Práce 1985.

Semes V, Karovič V. *Chlieb náš každodenný*. Bratislava: Alfa 1991.